

ISMERD MEG A JOGAID!

ANTIDISZKRIMINÁCIÓS TRÉNING MELEGEKNEK
LESZBIKUSOKNAK ÉS TRANZSNEMŰEKNEK A
HÁTTÉR TÁRSASÁG A MELEGEKÉRT SZERVEZÉSÉVEL

A kiadvány a Háttér Társaság a Melegekért egyesület által szervezett antidiszkriminációs és jogtudatosság fejlesztő tréningek és fórumok résztvevői számára készült a Szociális és Munkaügyi Minisztérium megbízásából.

„A kiadványban szereplő információ nem tükrözi szükségszerűen az Európai Közösség álláspontját vagy véleményét.”

Háttér Társaság a Melegekért
2009

„Ezt a publikációt a Progress közösségi foglalkoztatási és társadalmi szolidaritási program (2007-2013) támogatja. A 1672/2006/EK határozat alapján létrejött PROGRESS közösségi foglalkoztatási és társadalmi szolidaritási program (2007-2013) átfogó célja, hogy a Szociálpolitikai Menetrendben foglaltak alapján, pénzügyileg támogassa az Európai Unió szociális és munkaügyi téren kitűzött céljainak megvalósulását, hozzájárulva ezáltal a Lisszaboni Stratégia e területhez kapcsolódó törekvéseinek teljesüléséhez.

A hétéves program megcélozza az összes olyan érintettet, aki segíthet alakítani a megfelelő és hatékony munkaügyi és szociális törvényhozás és irányvonalak fejlesztését, az EU27 és az EFTA-EEA országokban, a csatlakozás előtt álló és csatlakozásra váró országokban.

A PROGRESS küldetése, hogy megerősítse az EU hozzájárulását, mellyel a tagállamok elkötelezettségét és erőfeszítéseit támogatja, annak érdekében, hogy jobb és több munkalehetőség, illetve egy összetartóbb társadalom jöhessen létre. Ennek eléréséhez a PROGRESS:

- az irányelvei közé tartozó területekről elemzést és az irányelvekkel összefüggő tanácsadást nyújt;
- monitorozza és jelentéseket készít a PROGRESS irányvonalába tartozó EU-s törvénykezésről és politikai irányelvekről;
- elősegíti az irányelvek szabad áramlását, a tanulást és a támogatást a tagállamok között az EU-s célkitűzésekről és prioritásokról;
- széles körben közvetíti az érintettek és a társadalom nézőpontját.

További információ a http://ec.europa.eu/employment_social/progress/index_en.html internetes oldalon.”

TARTALOMJEGYZÉK

Előszó.....	3
I. Általános melegjogi bevezető.....	5
II. Jogi útmutató az egyenlő bánásmódról szóló törvény gyakorlati alkalmazásához.....	23
III. Eljárási lehetőségek az egyenlő bánásmód megsértése esetén.....	36
IV. Az Egyenlő Bánásmód Hatóság és eljárása.....	38
V. Emberjogi szervezetek.....	45

ELŐSZÓ

A Háttér Társaság a Melegekért egyesület a Szociális és Munkaügyi Minisztérium megbízásából az Európai Unió Progress programjának keretében „Ismerd meg jogaidat és élj velük” címmel antidiszkriminációs tréningeket és fórumokat szervezett a budapesti és a vidéki lmbt közösség tagjai számára. A tréningeket és a fórumokat egyesületünk kettős céllal szervezte. Egyrészt a programunkkal a résztvevők jog- és érdekérvényesítő képességének a megerősítését szeretnénk elérni, másrészt az antidiszkriminációs jogi környezetet, ezen belül is az Egyenlő bánásmódról szóló törvény főbb rendelkezéseit szeretnénk megismertetni a résztvevőkkel.

Jelen kiadványt e tréningek és fórumok résztvevői számára állítottuk össze azzal a céllal, hogy közérthető formában, de a szakszerűség elvét föl nem adva, széleskörű áttekintést adjunk a magyarországi melegjogokról, valamint a jogi érdekérvényesítés lehetőségeiről.

A füzet első fejezetében az lmbt közösséget érintő olyan kérdésekről van szó, mint pl. a bejegyzett élettársi kapcsolat új jogintézménye, örökbefogadás vagy a mesterséges megtermékenyítés. Ebben a fejezetben írunk a közösség tagja elleni erőszakról, valamint a gyűlöletbeszédéről is, amelyeket igen aktuálissá tett a legutóbbi két meleg méltóság napi felvonulást ért erőszakos támadás.

A második fejezetben részletes áttekintést adunk az Egyenlő bánásmódról szóló törvény főbb rendelkezéseiről, a diszkrimináció fogalmairól, típusairól, a jelenleg hatályos antidiszkriminációs jogi környezetről, illetve azokról az emberi jogi ismeretekről, amelyek kapcsolódnak az egyenlő bánásmód követelményéhez.

Kitérünk arra is, hogy az egyenlő bánásmód megsértése esetén milyen jogorvoslati lehetőségek állnak a rendelkezésünkre.

E lehetőségek közül részletesen ismertetjük az Ebktv. alapján létrehozott új intézményt, az Egyenlő Bánásmód Hatóságot.

Kiadványunk utolsó fejezetében ismertetjük a hazai emberi jogi szervezeteket, így az lmbt emberek jogaiért kiálló civil szervezeteket is.

Budapest, 2009. március 31.

Csonka Éva *Mocsonaki László*
ügyvivő ügyvivő

Háttér Társaság a Melegekért

I. ÁLTALÁNOS MELEGJOGI BEVEZETŐ

Összeállította: Dombos Tamás

SZEXUÁLIS KAPCSOLAT

A magyar törvények 1963 óta nem büntetik az azonos neműek közti szexuális kapcsolatot. Egy 2002-es Alkotmánybírósági döntés óta a Büntető Törvénykönyv (Btk.) azonos beleegyezési korhatárt ír elő az azonos és különeműek közti szexuális kapcsolatra. Ez azt jelenti, hogy függetlenül a partnerek nemétől, 14 év alatti személlyel szexuális kapcsolatot létesíteni bűncselekmény, amelyet az áldozat és az elkövető korától, ill. a szexuális aktus jellegétől függően a törvény erőszakos közöszülésként, szemérem elleni erőszakként vagy megrontásként büntet. A cselekmény megítélésében nincs jelentősége annak, hogy ki kezdeményezte a szexuális kapcsolatot.

Bár eltérő néven, de azonos szigorral rendeli büntetni a Btk. a nemi erőszakot abban az esetben, ha az külön, ill. azonos nemű személyek között történik. Mivel a törvény a közöszülés fogalmát csak különeműek közt értelmezi, erőszakos közöszülésről csak különeműek között lehet beszélni. A törvény a közöszülésen kívüli szexuális aktusok (így az anális közöszülés, orális szex, stb.) megnevezésére a fajtalanság kifejezést használja. Az erőszakos fajtalanságot a törvény szemérem elleni erőszak néven bünteti.

A nyilvános helyen (parkban, nyilvános vécében, stb.) folytatott szexuális tevékenységet a büntetőjog ugyan nem üldözi, de a közérkölcms megsértése néven szabálysértésnek minősül, és 10.000 Ft-os pénzbírsággal sújtható.

PARTNERKAPCSOLAT

Az elmúlt évek egyik legfontosabb meglejogi követelése az azonos neműek közti párkapcsolatok jogi elismerése volt. A hatályos jog a párkapcsolatok két formáját, a házasságot és az élettársi kapcsolatot ismeri, ezek közül az azonos nemű párok csak élettársi kapcsolatban élhetnek. A bejegyzett élettársi mint új jogintézmény bevezetésével azonban az azonos nemű párok számára is megnyílik a döntés lehetősége, hogy szorosabb vagy lazább formában kívánják közös életüket élni. A bejegyzett élettársi kapcsolatról szóló törvény 2009. július 1-jén fog hatályba lépni. A bejegyzett élettársi kapcsolat bevezetése mellett további fontos változások is várhatóak a családjogi intézmények szabályozásában. A Parlament 2009 tavaszán szavaz az új Polgári Törvénykönyv (Ptk.)

elfogadásáról, amely számos ponton hoz változásokat az élettársi kapcsolat, valamint a házasság és a bejegyzett élettársi kapcsolat szabályozásában is.

A tervek szerint az új Ptk. 2009. július 1-jén lép hatályba.

HÁZASSÁG

A házasságra vonatkozó szabályokat jelenleg a családjogi törvény tartalmazza, eszerint házasságot csak egy férfi és egy nő köthet. Egy 1995-ös határozatában az Alkotmánybíróság kimondta, nem alkotmányellenes a családjogi törvény ezen rendelkezése, így házasságot továbbra is csak különnemű párok köthetnek.

Későbbi döntéseiben az Alkotmánybíróság azt is kimondta, hogy a házasság megnyitása az azonos nemű párok számára alkotmányellenes lenne. Az Alkotmánybíróság mindezt az Alkotmány házasság és család védelmét kimondó paragrafusából vezette le. Fontos azonban megjegyezni, hogy szemben számos olyan országgal, amelynek alkotmánya egyértelműen tiltja az azonos neműek közötti házasságot, a magyar Alkotmány ilyen rendelkezést nem tartalmaz, a tilalom csupán az Alkotmánybíróság házasságvédelmet értelmű érveléséből következik.

Az új Polgári Törvénykönyv elfogadásával a családjogi törvény megszűnik mint külön törvény, a házasságra vonatkozó szabályok a Ptk. családjogi könyvébe kerülnek integrálásra. Az új Ptk. a házasság alapvető szabályain nem változtat, a törvény továbbra is csak különnemű párok esetén teszi lehetővé a házasságkötést.

Mivel a törvények az azonos nemű párok számára a házasságot nem teszik lehetővé, a házasság létesítésének és felbontásának, valamint az azzal járó jogoknak és kötelezettségeknek az ismertetésére részletesen nem térünk ki. A házasságra és a bejegyzett élettársi kapcsolatra vonatkozó szabályok néhány eltéréstől eltekintve azonosak, így a bejegyzett élettársi kapcsolat kapcsán alább leírt információk a házasságra is igazak.

A BEJEGYZETT ÉLETTÁRSI KAPCSOLAT

Mivel az Alkotmánybíróság értelmezése szerint a házasság intézményének megnyitása az azonos nemű párok számára alkotmányellenes lenne, az azonos nemű párok partnerkapcsolatának jogi rendezését egy új családjogi intézmény bevezetésével lehetett megoldani. Ez az új intézmény a bejegyzett élettársi kapcsolat elnevezést kapta.

Az új jogintézmény bevezetésére az első kísérlet 2007. decemberében történt. A bejegyzett élettársi kapcsolatról szóló 2007. évi CLXXXIV törvény még mind azonos, mind pedig különmemű párok számára lehetővé tette volna a bejegyzett élettársi kapcsolat létesítését. Ezt a törvényt azonban az Alkotmánybíróság 2008 végén hozott határozatában megsemmisítette arra hivatkozva, hogy a különmemű párok számára az új intézmény a házasság megkettőzését jelentené, amely ellentmond a házasság alkotmányos védelmének.

Az Alkotmánybíróság ugyanakkor alkotmányosnak ítélte a bejegyzett élettársi kapcsolat intézményét az azonos nemű párok számára, sőt, kimondta, hogy egy házasságoz hasonló családjogi intézmény bevezetése az azonos nemű párok számára az Alkotmányból levezethető jogalkotói kötelezettség. Ezután került sor egy új törvényjavaslat kidolgozására, amelyet az Országgyűlés 2009. április 20-án fogadott el, és két hónapon belül hatályba lép.

Az új törvény szerint bejegyzett élettársi kapcsolatot (bék.) csak azonos nemű személyek (két férfi vagy két nő) köthetnek. A bék. szabályozásának logikája, hogy ha a törvény nem ír elő kifejezetten eltérést, akkor a házasságra vonatkozó szabályokat kell alkalmazni. Így tehát a bék. érvényességére, létesítésére, megszűnésére is a házasság szabályait kell alkalmazni. Az alább felsorolt különbségek kivételével a bejegyzett élettársak jogai és kötelezettségei is megegyeznek a házastársakéval, így tehát a bék. létesítése a felek között vagyonszövetséget keletkeztet, a bejegyzett élettárs a bék. felbontása után jogosult tartásdíjra és lakáshasználatra, a bejegyzett élettárs törvényes örökös, ill. végrendeleti öröklés esetén jogosult a kötelesrésre. A bejegyzett élettárs jogosult özvegyi nyugdíjra, valamint megilletik mindazok az adójogi, szociális jogi, munkajogi, bevándorlási jogi, stb. kedvezmények, amelyek a házastársakat is. Lényegtelen tehát, hogy egy meglévő vagy a jövőben születendő jogszabály szövege említ-e kifejezetten a bejegyzett élettársat, ha a jogszabály a házastársakról beszél, akkor azt a szabályt a bejegyzett élettársakra is alkalmazni kell.

A bejegyzett élettársi kapcsolat egyik leglényegesebb eleme a vagyonközösség, ennek lényege, hogy a bejegyzett élettársi kapcsolat ideje alatt szerzett tulajdon közös tulajdon: mindegy, hogy kinek a nevén van a lakás, ki kötötte az autó adásvételi szerződését, vagy ki fizetett érte, a bejegyzett élettársak közös tulajdonosok. Ennek jelentősége, hogy a közös tulajdonról csak közösen rendelkezhetnek (csak együtt adhatják el, terhelhetik meg záloghitellel, stb.), és válás esetén a feleket egyenlő arányban illeti meg a közös vagyon. Szintén fontos a tartási kötelezettség, vagyis hogy a bejegyzett élettársnak kötelessége partnere megélhetését biztosítani. Ha a törvény által előírt vagyonközösségtől a felek el szeretnének térni, erre van lehetőség vagyoni jogi szerződés kötésével. Az ilyen vagyoni jogi szerződésben a törvény rendelkezéseitől eltérően határozhatják meg, hogy mely vagyon kerül a közös-, illetőleg a különvagyonba. A törvény határon író eltérést a házasság esetén alkalmazandó szabályoktól:

- kiskorú (18 év alatti) személy bejegyzett élettársi kapcsolatot gyámhatósági engedéllyel sem köthet;
- a házastársak névviselésére vonatkozó szabályokat nem lehet alkalmazni;
- a bejegyzett élettársak nem fogadhatnak közösen örökbe, és a pár egyik tagja nem fogadhatja örökbe a másik partner gyermekét sem;
- a bejegyzett élettársak nem vehetnek részt mesterséges megtermékenyítésben;
- ha a felek minden kérdésben megegyeznek a bejegyzett élettársi kapcsolatot közjegyző is felbonthatja;
- bék. kötésére csak kijelölt anyakönyvvezetők jogosultak.

Érdemes megjegyezni, hogy bár a törvény a bejegyzett élettársi név fogalmát nem ismeri, a névváltoztatásra vonatkozó általános szabályok alapján bárki kérheti nevének módosítását, akár úgy is, hogy nevét a házassági névhez hasonló formában (a partner vezetéknévének hozzákapcsolása a saját keresztnévhez vagy partnerek vezetéknévének összekapcsolása) viselje. Az új Ptk. hatályba lépése után a közjegyzői válásra a házasság esetén is lesz lehetőség, ez a különbség tehát hosszabb távon megszűnik.

AZ ÉLETTÁRSI KAPCSOLAT

A bejegyzett élettársi kapcsolattal szemben az élettársi kapcsolat nem anyakönyvvezető vagy más hatóság előtti akaratnyilvánítással jön létre, hanem az élettársi kapcsolatnak megfelelő élethelyzet bekövetkezésével automatikusan. Az élettársi kapcsolat definícióját jelenleg a Ptk. tartalmazza, amely szerint az élettársi kapcsolat áll fenn két, házasságkötés vagy bejegyzett élettársi kapcsolat létesítése nélkül közös háztartásban, érzelmi és gazdasági közösségben együtt élő személy között. 1996 előtt csak különmemű személyek között állhatott fenn élettársi kapcsolat, ám az Alkotmánybíróság egy 1995-ös határozatában kimondta, hogy ez diszkriminatív, ezért ez a korlátozás kikerült a törvényből.

Az élettársi kapcsolat létrejöttéhez hasonlóan a megszűnése is automatikus, ha a felek különköltöznek, vagy megszűnik köztük az érzelmi-gazdasági közösség. Ha az élettársak a vagyonmegosztásban nem tudnak megegyezni, a vagyon megosztását a bíróságtól kérhetik. A bejegyzett élettársakkal szemben az élettársak között nincs vagyonközösség, a vagyont nem egyenlő arányban, hanem a szerzés arányában kell megosztani (vagyis aki többet fizetett a lakás árába, annak nagyobb rész jár belőle).

További eltérés a bejegyzett élettársi kapcsolattól, hogy az élettárs nem törvényes örökös, vagyis végrendelet hiányában nem örököl partnere halála esetén. Végrendelet esetén is különbség, hogy az örökösödési illeték élettársak esetén a bejegyzett élettársi kapcsolathoz képest jóval magasabb. A kapcsolat megszakadása után az élettársakat nem illeti meg tartásdíj vagy lakáshasználat.

Az, hogy az élettársak között a törvény erejénél fogva nem jön létre vagyonközösség, ill. nem jogosultak tartásdíjra, lakáshasználatra, nem jelenti azt, hogy ezeket a kérdéseket szerződéses formában ne lehetne rendezni. Az élettársak köthetnek vagyoni jogi, tartási, lakáshasználati szerződést, ami alapján a bejegyzett élettársakhoz hasonló pozícióba kerülnek. Az ilyen szerződések azonban csak a felek egymás közti viszonyaiban meghatározóak, ez alapján az állam által biztosított kedvezményekre nem lesznek jogosultak.

Az új Ptk. az élettársakra vonatkozó szabályozást jelentősen módosítja. Bővülnek az élettársak jogai, így 10 év együttélés után az élettársakat is megilleti a tartásdíj és a lakáshasználat, valamint bár nem lesznek törvényes örökösök, de a közösen használt lakásra és annak berendezéseire az élettársat élete végéig tartó használati jog illeti meg.

A polgári jogi szabályok mellett a különböző ágazati jogszabályok is állapítanak meg jogokat és kötelezettségeket az élettársak számára. Szemben a bejegyzett élettársakkal, akik a házastársakkal azonos elbírálás alá esnek, az élettársak esetében jogszabályról jogszabályra változik, hogy milyen esetben kezelik az élettársakat a házastársakkal azonos módon. Így például a házastárssal azonos elbírálás alá esik az élettárs az alábbi esetekben:

- az élettárs megtagadhatja a tanúvallomást élettársa ellen, az élettársa által elkövetett bűncselekmény kapcsán feljelentés elmulasztása vagy bűnpártolás címén nem büntethető;
- az élettárs rovására elkövetett személyi vagyont károsító bűncselekmények csak az élettárs magánindítványára büntethetők;
- az élettárs jogosult élettársa helyett magánindítványt tenni, illetve bűncselekmény miatt elhunyt élettársa után kárenyhítést kérni;
- jogosult információkat kapni élettársa egészségi állapotáról, illetve akadályoztatása esetén dönteni annak kezeléséről;
- köteles és jogosult élettársa temetése ügyében eljárni;
- az élettársakra a házastársakhoz hasonló összeférhetetlenségi, és nyilatkozattételi szabályok vonatkoznak;
- az élettárs jövedelmét a házastárs jövedelméhez hasonlóan kell figyelembe venni a különböző rászorultság alapján járó szociális juttatások igénylésénél;
- élettársak a házastársakkal azonos feltételek mellett jogosultak kedvezményes lakáshitel felvételére, ill. lakásvásárlási célú állami garanciaállalás igénybevételére.

A fent említett különbségeken túl (vagyonjog, öröklés) az alábbi helyzetekben például nem azonosak az élettársakra és bejegyzett élettársakra vonatkozó szabályok:

- bár az élettárs is jogosult elhunyt élettársa után özvegyi nyugdíjra, ehhez legalább 10 év együttélést kell bizonyítani;
- az élettárs önkormányzati bérlakásba vagy lakásszövetkezeti lakásba csak a bérbeadó/szövetkezet engedélyével költözhet be, élettársa halála után a bérletet nem folytathatja;
- az élettárs a házastárstól eltérően nem kérvényezheti élettársa holtta nyilvánítását vagy gondnokság alá helyezését, illetve az élettárs nem minősül preferált gondnoknak;

- az élettárs a házastárssal ellentétben nem minősül automatikusan családtagnak a tartózkodási és letelepedési engedélyek kiadásakor, lehet ugyanakkor a családtagi státuszt kérvényezni a Bevándorlási és Állampolgársági Hivataltól, ha az élettársak legalább 1 évig együtt éltek, és egyikük magyar vagy más EU tagállam állampolgára;
- a menekültként vagy menedékesként elismert személy esetében az élettárs a házastárstól eltérően nem kap automatikusan menekült- vagy menedékes státuszt;
- magyar állampolgár élettársa a házastárssal ellentétben nem honosítható kedvezményesen (a 3 éves magyarországi tartózkodás helyett 8 évre van szükség a magyar állampolgárság megszerzéséhez);
- az élettárs nem jogosult diplomáciai útleveleire vagy fizetés nélküli szabadságra élettársa külföldi kiküldetése esetén.

A NYILVÁNTARTOTT ÉLETTÁRSI KAPCSOLAT

A bejegyzett élettársi kapcsolatról szóló törvény egy további lehetőséget is bevezet a párok számára: az élettársak a közjegyző előtt kérhetik élettársi kapcsolatuk nyilvántartásba vételét. Ez a lehetőség nem összekeverendő a bejegyzett élettársi kapcsolattal: míg a bejegyzett élettársi kapcsolat a házassághoz hasonló intézmény az azonos nemű párok számára és ez alapján számos jog és kötelezettség illeti meg a feleket, a nyilvántartásba vétel ilyen többletjogokat az élettársi kapcsolathoz képest nem nyújt, csak az élettársi kapcsolat fennállásának bizonyítását könnyíti meg. Az élettársi kapcsolat nyilvántartásba vételére mind azonos, mind pedig különnemű párok esetén lehetőség lesz. A nyilvántartásból való törlést bármely fél kérelmére elvégzik, nem kell sem közjegyzői, sem bírósági bontóeljárást indítani. A törvénynek ezen rendelkezései csak később, a bejegyzett élettársi kapcsolatra vonatkozó szabályok hatálybalépése után öt hónappal lépnek majd hatályba.

GYERMEKVÁLLALÁS

Bár a bejegyzett élettársi kapcsolat bevezetésével komoly előrelépés történt az azonos neműek párkapcsolatainak elismerése terén, a meleg és lesbikus párok gyermeknevelésének kérdése Magyarországon továbbra is tabu. Ugyan az azonos nemű párok gyermekvállalása körül kialakult társadalmi viták általában arról szólnak, jó-e az, ha melegek és lesbikusok gyermeket nevelnek, jogi szempontból alapvetően két kérdés merül fel:

- megkönnyítsék-e a melegek és lesbikusok gyermekvállalását (a mesterséges megtermékenyítés és az örökbefogadás melegek és lesbikusok számára kedvező szabályozásával), illetve hogy
- lehetővé tegyék-e, hogy a gyermeknek az őt nevelő azonos nemű pár mindkét tagja törvényes szülője legyen.

A hatályos magyar szabályozás mindkét kérdésben elutasító, ennek ellenére mindennapi tapasztalat, hogy egyre több meleg és lesbikus pár nevel gyermeket. Az alábbiakban a főbb gyermeknevelést érintő jogszabályokat tekintjük át.

KORÁBBI KAPCSOLATBÓL SZÁRMAZÓ GYERMEK

A melegek és lesbikusok egy része élete egy bizonyos szakaszában heteroszexuális párkapcsolatban (házasságban, élettársi kapcsolatban) él. Az ilyen kapcsolatokból gyakran gyermek is születik. A szexuális irányultság felvállalása legtöbbször váláshoz, a kapcsolat felbomlásához vezet. Az ilyen helyzetekben merül fel a gyermek szülői felügyeletének, elhelyezésének, valamint a különélő szülő kapcsolat-tartásának kérdése. Annak eldöntése során, hogy a gyermek melyik szülőnél kerüljön elhelyezésre, nem lehet figyelembe venni a szülő szexuális irányultságát. A másik szülő, ill. a bíróság nem hivatkozhat arra, hogy a gyermeknevelésre a meleg vagy lesbikus szülő szexuális irányultsága folytán nem alkalmas, akkor sem, ha pl. azonos nemű párjával él együtt. Ugyanígy, a gyermeket nevelő szülő nem tagadhatja meg a különélő LGBT szülőtől a kapcsolattartás lehetőségét sem.

MESTERSÉGES MEGTERMÉKENYÍTÉS

A mesterséges megtermékenyítés olyan beavatkozás, amely során közösülés nélkül, külső segítséggel valósul meg a petesejt megtermékenyítése. A leszbikus és egyedülálló nők általában nem egészségügyi okokból veszik igénybe a mesterséges megtermékenyítést: sok nő (különösen a leszbikusok) a kizárólag a megtermékenyülésért folytatott szexuális kapcsolatot megalázónak érzi; másoknak nincs olyan férfiismerősük, aki vállalná az apaságot. További szempont, hogy az anonim spermával történt megtermékenyítés esetén a gyermeknek nincs törvény szerinti apja, nem kell tehát attól tartani, hogy az egyszer csak felbukkan a semmiből és a gyermeket követeli.

Az egészségügyi intézményekben igénybe vehető mesterséges megtermékenyítést szigorú (és a leszbikusok számára diszkriminatív) szabályok övezik. Az egészségügyi törvény szerint csak házaspárok, különmemű élettársak vagy meddő, vagy koruknál fogva hamarosan meddővé váló egyedülálló nők vehetik igénybe. Élettársi kapcsolatban élő leszbikusok, ill. természetes úton fogamzásra képes nők nem. Ennek ellenére számos leszbikus pár vállalt gyereket mesterséges megtermékenyítés révén az elmúlt években a szabályok megkerülésével. Mesterséges megtermékenyítés igénybevételére külföldön tágabb körben van lehetőség: számos országban a magyarnál jóval liberálisabb a szabályozás, így leszbikus párok és egyedülálló nők (a meddőségre vonatkozó korlátozások nélkül) is részt vehetnek a kezelésben. Fontos megjegyezni, hogy függetlenül a kezelés vagy a szülés helyétől, a gyermekekre a magyar családjogi szabályok fognak vonatkozni, így hiába ismerné el a külföldi jogszabály anyának a pár másik tagját is, ezt a magyar hatóságok nem fogják elismerni.

Mivel a mesterséges megtermékenyítés egészséges nők esetében rendkívül egyszerű beavatkozás, azt akár házilag is el lehet végezni egy fecskendő segítségével. Az ilyen házilag végzett beavatkozások jogi háttere teljesen bizonytalan. Az egyik legnagyobb kockázat, hogy a spermadonor hivatalosan a gyermek apja lesz, így a későbbiekben akár a gyermekekre is igényt tarthat.

Mindhárom esetben probléma, hogy a gyermeknek csak az őt szülő nő lesz az anyja, a pár másik tagja nem. Ez a különmemű pároknál nem így van, az ő esetükben az a tény, hogy a mesterséges megtermékenyítést közösen kérvényezték, egyben azt is jelenti, hogy a férfi a gyermek apja lesz (függetlenül attól, hogy az ő spermájával történt-e a megtermékenyítés vagy sem). A szülő-gyermek közti jogi kapcsolat hiánya a mindennapokban komoly problémákhoz vezethet.

ÖRÖKBEOFAGADÁS

Az örökbefogadás olyan jogi aktus, amely során rokoni kapcsolat jön létre egy gyermek és az őt örökbefogadó szülő(k), illetve annak családja között. Bár az örökbefogadás kapcsán a legtöbb embernek az a helyzet jut eszébe, mikor egy szülei által elhagyott, állami gondozott gyermeket egy pár örökbe fogad, örökbefogadásról beszélünk akkor is, ha a pár egyik tagja a pár másik tagjának korábbi kapcsolatából vagy mesterséges megtermékenyítésből származó gyermekét fogadja örökbe. Ez utóbbit hívjuk a partner gyermekének örökbefogadásának. Mivel meleg és leszbikus párok esetében a gyermek sohasem a pár közös vérszerinti gyermeke, a partner gyermekének örökbefogadása számukra kulcskérdés.

A hatályos jogszabályok az örökbefogadásnak két formáját ismerik: az egyéni örökbefogadást és a közös gyermekké fogadást. Egyéni örökbefogadásra minden arra alkalmas személy jogosult, függetlenül szexuális irányultságától vagy családi állapotától (tehát akár egy bejegyzett élettársi kapcsolatban élő személy is örökbefogadhat egyénileg). A törvény azonban azt is előírja, hogy a házaspárokat az örökbefogadás során előnyben kell részesíteni, ezért egyéni örökbefogadásra nagyon ritkán kerül sor.

Közös gyermekké fogadásra (vagyis amikor a gyermeket egy pár mindkét tagja örökbefogadja vagy a pár egyik tagjának gyermekét a pár másik tagja fogadja örökbe) viszont csak házastársak jogosultak, különmű élettársak, ill. azonos nemű élettársak vagy bejegyzett élettársak nem. Ennek az a következménye, hogy hiába nevel egy azonos nemű pár közösen egy (korábbi párkapcsolatból, mesterséges megtermékenyítésből, egyéni örökbefogadásból származó) gyermeket, őt csak az egyik szülőjéhez fűzi törvényes kapcsolat.

Szemben a mesterséges megtermékenyítéssel, ahol a külföldi megengedőbb jogszabályokkal könnyű élni, az örökbefogadási szabályokat nem lehet úgy megkerülni, hogy az ember külföldön fogad örökbe: a magyar jogszabályok szerint külföldön is csak akkor lehet örökbefogadni, ha azt a magyar hatóságok a magyar jog alapján engedélyezik.

ÉLETTÁRS VAGY BEJEGYZETT ÉLETTÁRS?

A fentiekből egyértelmű, hogy sem a mesterséges megtermékenyítés, sem az örökbefogadás szempontjából nincs annak jelentősége, hogy a pár élettársi kapcsolatban vagy bejegyzett élettársi kapcsolatban él. Számos jogszabály azonban a gyermek vonatkozásában is eltérő szabályokat rendel alkalmazni az élettársak és a bejegyzett élettársak esetében, ezért a mindennapi élet szempontjából komoly jelentősége van a szülők közti kapcsolat jogi formájának.

A legfontosabb különbség, hogy a szülő bejegyzett élettársa (mostoha- szülő) köteles a közösen nevelt gyermeket eltartani, nem bújhat ki a szülői kötelezettségek alól. A legtöbb jogszabály (pl. az egészségügyi törvény, családok támogatásáról szóló törvény, stb.) ugyanakkor a hozzátartozó/közeli hozzátartozó fogalmába a nevelt gyermeket, ill. a nevelőszülőt is beleérti, így tehát amíg a szülők a gyermeket saját háztartásukban nevelik, a szülőhöz hasonlóan annak élettársa, bejegyzett élettársa is eljárhat a gyermek érdekében. Vannak olyan jogszabályok is (pl. Btk., Munka Törvénykönyve), amelyek a hozzátartozó/közeli hozzátartozó fogalmába beleértik a bejegyzett élettárs egyenesági rokonát is (de az élettárs egyenesági rokonát nem), függetlenül attól, hogy a gyermek az azonos nemű szülőkkal él-e még. Fontos megjegyezni, hogy a mostohagyermek nem törvényes örökös, végrendelet hiányában a mostoha- szülő halála esetén tehát nem a gyermek, hanem a bejegyzett élettárs örököl (élettársi kapcsolat esetében pedig az elhunyt szülei!). Ezen a helyzeten végrendelettel lehet változtatni. Az örökösödési illeték megállapításánál nagy jelentősége van, hogy a gyermek egy háztartásban élt-e az örökhagyóval: ha igen, a legalacsonyabb illetékkategóriába esik, ha már külön élt, a legmagasabb kategória szerinti örökösödési illetéket kell fizetnie.

A mostoha- ill. nevelőszülő és a gyermek közti kapcsolat rendezésének egy további fontos eleme a gyámrendelés lehetősége. Ez azt jelenti, hogy a vérszerinti szülő végrendeletében vagy közokiratban megnevezheti, hogy halála esetén ki legyen a gyermek gyámja. Ezzel elkerülhető az a helyzet, hogy a szülő halála esetén a gyermek állami gondozásba vagy rokonokhoz kerüljön.

Összességében tehát megállapítható, hogy a szülők közti bejegyzett élettársi kapcsolat létesítése révén a gyermek és a nem vérszerinti szülő közti kapcsolat szorosabbra húzható, de ez továbbra is elmarad egy esetleges örökbefogadás jogkövetkezményeitől.

Az új Ptk. részben bővíti a szülővel együtt élő partner jogait. Így a törvény egyértelművé teszi, hogy a szülő élettársa, bejegyzett élettársa jogosult részt venni a gyermek nevelésében. A kapcsolat felbomlása után a mostoha szülőnek kapcsolattartási joga is lesz, tartásdíj fizetésére azonban a jövőben sem lesz kötelezhető.

HOMOFÓB ERŐSZAK ÉS GYŰLÖLETBESZÉD

Gyűlölet-bűncselekmények alatt olyan bűncselekményeket értünk, amelyekben a tett elkövetésének indoka az áldozat valamely társadalmi csoporthoz, pl. szexuális kisebbséghez tartozása. Gyűlölet-bűncselekmény például, ha egy meleg pár által lakott házra a „Mocskos buzik!” feliratot festik, ha az utcán kézen fogva sétáló leszbikus párt sértegetik, ha a meleg szórakozóhelyről kijövő fiatalokat baseball ütővel összeverik, vagy ha egy LMBT ügyekkel foglalkozó civil szervezet irodájára Molotov-koktélt dobznak.

A gyűlölet-bűncselekményekben nem az áldozat csoport-hovatartozása a mérvadó (önmagában attól, hogy meleg személy ellen követnek el valamit még nem gyűlölet-bűncselekmény), hanem hogy az elkövetőt az adott csoport iránti gyűlölet vezérelte.

KÖZÖSSÉG TAGJA ELLENI ERŐSZAK

A Btk. a gyűlölet-bűncselekmények legsúlyosabb (erőszakos) formáit külön büntettnek tekinti, és közösség tagja elleni erőszak néven rendeli büntetni. A testi sértés tényállásához képest a közösség tagja elleni erőszak elkövetőinek jóval súlyosabb büntetés jár. További fontos különbség, hogy még a könnyű testi sértés csak magánindítványra üldözendő (tehát a sértettnek feljelentést kell tennie), a közösség tagja elleni erőszak esetében a rendőrség és az ügyészség hivatalból kell eljárjon, ha a bűncselekményről értesül (tanútól, térfelügyelő kamerából, stb.). A Btk. ráadásul már e bűncselekmény előkészületét is büntetni rendeli, tehát nem kell hogy az erőszak ténylegesen bekövetkezzen, az is elég ha pl. egy skinhead banda felfegyverkezve ilyen céllal vág neki az éjszakának.

Több más bűncselekmény (emberölés, személyes szabadság megsértése, stb.) esetén is van annak jelentősége, hogy az elkövetőt az adott csoport elleni gyűlölet vezérelte-e: a törvény ezen esetekben

súlyosbító körülményként veszi figyelembe, ha a bűncselekményt aljas indokból követték el. A bírói gyakorlat a valamely csoport iránti gyűlöletet ilyen aljas indoknak tekinti, és ezért súlyosabb büntetést ró ki az elkövetőkre.

GYŰLÖLETBESZÉD

A gyűlölet-bűncselekmények egy speciális esete a gyűlöletbeszéd. A gyűlöletbeszéd olyan szóbeli vagy írásbeli megnyilvánulás, amelynek célja valamely társadalmi csoport megalázása, megfélemlítése vagy a csoport tagjai elleni erőszak vagy előítéletes fellépés kiváltása. Ilyen lehet például ha valaki a meleg közösségről mint a „társadalom testén élősködő rákos daganatról” beszél vagy a melegek kiközösítésére, megalázására, megverésére szólít fel. A gyűlöletbeszédet a Btk. közösség elleni izgatás néven bünteti. Sajnos a bírói gyakorlat rendkívül szűk körben értelmezi csak ezt a bűncselekményt, a gyakorlatban csak akkor állapítják meg, ha a gyűlöletbeszéd közvetlenül erőszakhoz vezet. Az elmúlt időszakban több kormányzati kísérlet volt a gyűlöletbeszéd elleni szigorúbb fellépés jogi lehetőségének megteremtésére, ám ezek az Alkotmánybíróságon sorra elbuktak.

A büntetőjogi üldözésen túl további lehetőségek is vannak a gyűlöletbeszéd elleni fellépésre, ha a megnyilvánulás a médiában hangzik el. A médiatörvény tiltja a kisebbségeket sértő, kirekesztő műsorok sugárzását, ezért ha rádióban vagy televízióban ilyen hangzik el, az Országos Rádió és Televízió Testületnél panaszt lehet tenni. A nyomtatott sajtó esetén a különböző újságíró szervezetek indíthatnak etikai vizsgálatot.

ELŐBÚJÁS

A diszkriminációt leggyakrabban elszenvedő csoportokhoz képest az LMBT emberek pozíciója sajátos, mivel szemben az etnikai vagy nemi szempont alapján képzett csoportokkal a szexuális irányultság kívülről nem látható, a diszkriminációs helyzeteket az érintettek mindaddig elkerülhetik, amíg szexuális irányultságukat nem vállalják fel. Egyre többen vannak azonban azok, akik mindezek ellenére felvállalják melegségük nemcsak a család és a barátok, de a munkatársak,

iskolatársak felé is, ill. nyíltan mutatkoznak partnerükkel az utcán, étteremben vagy szórakozóhelyen. Számos olyan jogszabály van, amely ilyen helyzetekben védi az LGBT embereket.

A CSALÁD

Az LGBT embereknek sokszor kell azzal szembesülniük, hogy előbújásuk után megromlik a kapcsolatuk a szüleikkel, családjukkal. Az elfogadást a szülőkre kényszeríteni nem lehet, de a gyermek többségtől eltérő szexuális irányultága nem menti őket fel szülői kötelezettségeik alól. A szülő köteles eltartani kiskorú gyermekét, biztosítani kell számára a fejlődéséhez szükséges életkörülményeket: nem teheti ki az utcára, megfelelő étellemezést és ruházódást kell számára biztosítani. Ugyanez a kötelezettség a tanulmányait folytató nagykorú gyermekkel szemben is fennáll. Bár a szülő mentesül a kötelezettség alól, ha gyermeke arra érdemtelenné válik, a gyermek szexuális irányultága az érdemtelenséget nem alapozza meg. Ugyanígy az örökösödésből sem lehet a gyermeket kizárni arra hivatkozva, hogy szexuális irányultága miatt az öröklésre érdemtelenné vált.

A családdal való konfliktus néha szélsőséges formát ölt, és akár a tettegességig fajulhat. A társadalmi hagyományok ellenére a törvények a gyermekek, fiatalok bántalmazásának minden formáját szigorúan tiltják, legyen szó fizikai vagy lelki terrorról.

ADATVÉDELLEM

A személyes adatok védelméről szóló törvény a szexuális életre vonatkozó adatokat különleges adatnak tekinti. Az ilyen adatot nyilvántartani, ill. nyilvánosságra hozni csak az érintett beleegyezésével lehet. Az iskola, munkahely, egészségügyi intézmény, bank a szexuális életre nem kérdezhet rá. Ha az érintett az információt valamiért mégis közli, az adat akkor sem tartható nyilván, csak ha az érintett magához a nyilvántartáshoz kifejezetten hozzájárult. Függetlenül attól, hogy hogyan jutottak hozzá (magától az érintettől vagy mástól), a szexuális életre vonatkozó adatot nyilvánosságra hozni, médiában megjelentetni csak az érintett hozzájárulásával lehet. Ezen szabályok megsértése a személyes adattal való visszaélés büntetést valósítja meg.

BECSÜLETSÉRTÉS

Még ha valaki nyilvánosan vállalja is szexuális irányultságát, akkor sem lehet róla a becsületét vagy méltóságát sértő módon beszélni. Ha például valaki egy nyíltan meleg személyre a „buzi”, „farturkász”, „nyaller” vagy egyéb hasonlóan sértő kifejezéseket használ, polgári per indítható ellene és kártérítés követelhető (egy magánbeszélgetésben elhangzó ilyen kijelentés esetében természetesen a kár nehezen igazolható, így nem érdemes pert indítani). Ha a megnyilvánulás nagy nyilvánosság előtt hangzik el, büntetőper is indítható becsületsértés címén.

DISZKRIMINÁCIÓ, ZAKLATÁS

A melegségüket nyíltan vállaló LGBT embereket gyakran éri hátrányos megkülönböztetés, például nem veszik fel őket egy állásra, kirúgják őket munkahelyükről, nem szolgálják ki egy étteremben, az orvos visszautasítja a kezelésüket, kollégáik vagy tanáraik sértő megjegyzéseket tesznek rájuk, stb. Az ilyen esetekben sérül az egyenlő bánásmód követelménye, ezért polgári jogi vagy munkajogi per indítható, illetve eljárás kezdeményezhető az Egyenlő Bánásmód Hatóságnál és más szakhatóságoknál. Az ilyen eljárásokról bővebben a kiadvány második része szól.

A családjogi intézmények összehasonlítása:

	házasság	bejegyzett élettársi kapcsolat	nyilvántartott élettársi kapcsolat	élettársi kapcsolat
Felek neve	különnemű párok	azonos nemű párok	külön- és azonos nemű párok	külön- és azonos nemű párok
Korhatár	18, gyámhatósági engedéllyel 16	18	18	nincs korhatár
Létrejövétel	anyakönyvvezető előtti akaratnyilváníttással	anyakönyvvezető előtti akaratnyilváníttással	közjegyző általi nyilvántartásba vétellel	érzelmi-gazdasági kapcsolat létrejöttével
Felbontás	bíróság vagy megegyezés esetén közjegyző*	bíróság vagy megegyezés esetén közjegyző	a nyilvántartás törlését bármelyik fél kérheti	a kapcsolat megszakadásával automatikusan
Névviselés	igen	nem	nem	nem
Vagyonmegosztás	egyenlő arányban	egyenlő arányban	hozzájárulás arányában	hozzájárulás arányában
Tartásdíj	igen	igen	10 év együttélés, vagy közös gyermek és 1 év együttélés esetén**	10 év együttélés, vagy közös gyermek és 1 év együttélés esetén**
Lakáshasználat válás esetén	igen	igen	10 év együttélés, vagy közös gyermek és 1 év együttélés esetén**	10 év együttélés, vagy közös gyermek és 1 év együttélés esetén**
Öröklés végrendelet nélkül	igen	igen	nem	nem
Lakáshasználat, ha nem a partner örököl	haszonélvezeti jog	haszonélvezeti jog	lakáshasználati jog 10 év együttélés után**	lakáshasználati jog 10 év együttélés után**

	házasság	bejegyzett élettársi kapcsolat	nyilvántartott élettársi kapcsolat	élettársi kapcsolat
Özvegyi nyugdíj	igen	igen	10 év együttélés, vagy közös gyermek és 1 év együttélés	10 év együttélés, vagy közös gyermek és 1 év együttélés
Apasági vélelem	igen	nem	csak különnemű párok esetén	nem
Partner gyermekének örökbefogadása	igen	nem	nem	nem
Közös öröbefogadás	igen	nem	nem	nem
Mesterséges megterméke- nyítés	igen	nem	csak a különnemű párok esetén	csak a különnemű párok esetén
Tanúvallomás megtagadása	igen	igen	igen	igen
Összeférhetet- lenségi szabályok	igen	igen	igen	igen
Egészségügyi információs és döntési jogok	igen	igen	igen	igen
Bevándorlás esetén családtag	igen	igen	1 év együttélés esetén ^{***}	1 év együttélés esetén ^{***}
Egyéb jogok és kötelezettségek		házastársak- kal azonos	egyedi jogszabálytól függ	egyedi jogszabály- tól függ

* Közjegyzői bontásra csak az új Ptk. hatálybalépésével lesz lehetőség

** Az új Ptk. hatálybalépése után, jelenleg nem

*** Ha az egyik fél magyar vagy EU állampolgár, egyéb esetben nem

II. JOGI ÚTMUTATÓ AZ EGYENLŐ BÁNÁSMÓDRÓL SZÓLÓ TÖRVÉNY GYAKORLATI ALKALMAZÁSÁHOZ

Összeállította: dr. Kárpáti József és Iványi Klára

NÉHÁNY FONTOS FOGALOM TISZTÁZÁSA

Az **egyenlő bánásmód követelményét** és az **esélyegyenlőség** fogalmát gyakran használják szinonimaként, ami azt sugallja, hogy egy és ugyanazon dologról van szó. Valójában azonban az egyenlő bánásmód elve (másként a diszkrimináció tilalma) és az esélyegyenlőségi politika ugyanannak az elvárásnak, a **társadalmi integráció** elősegítésének két eltérő filozófiájú megközelítése.

Társadalmi integráció

Akkor nevezünk egy társadalmat integráltnak,

- ha az egyes státusok közti átjárhatóság, váltás működik,
- ha nincsenek olyan csoportok, amelyek totális mértékben ki vannak rekesztve az erőforrásokból, a különböző (gazdasági, politikai, kulturális, kapcsolati stb.) tőkékből,
- ha – legalább valamennyire – elérhetőek az alacsony státuszú csoportok számára is a mások számára könnyen hozzáférhető javak.

Esélyegyenlőségi biztosítása

A különböző társadalmi csoportok közötti egyenlőtlenségek kiküszöbölését, az egyes társadalmi csoportok hátrányainak csökkentését szolgáló intézkedéseket a köznyelvben gyakran „*pozitív diszkriminációként*” emlegetik, helytelenül. A diszkrimináció szó ugyanis önmagában hátrányos megkülönböztetést jelent, ezért a leszakadó társadalmi rétegek esélyeinek növelését célzó intézkedésekre inkább a *megerősítő intézkedés*, vagy *előnyben részesítés* kifejezéseket alkalmazzuk, ezzel is utalva arra, hogy a cél bizonyos hátrányok csökkentése, és nem egyes csoportok plusz kedvezményekben részesítése mások rovására! A megerősítő intézkedések létjogosultságát az Alkotmány 70/A.§. (3) bekezdéséből lehet levezetni, amely szerint a Magyar Köztársaság a jogegyenlőség megvalósulását az esélyegyenlőtlenségek kiküszöbölését célzó intézkedésekkel is segíti.

Egyenlő bánásmód követelménye

Az egyenlő bánásmód követelménye azt jelenti, hogy tilos bárkit valamely tulajdonosága, csoporthoz való tartozása miatt hátrányosan megkülönböztetni, azaz diszkriminálni. A **diszkrimináció tilalmát** a magyar jogban az **Alkotmány 70/A §-a** és az egyenlő bánásmód biztosításáról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. Törvény, az ún. **Egyenlő bánásmódról szóló törvény (Ebktv.)** határozza meg.

AZ EURÓPAI UNIÓ AJÁNLÁSAI

Az európai, és ezen belül a magyar antidiszkriminációs szabályozás alapjait az Európai Unió irányelvei határozzák meg.*

Az uniós irányelvek tartalmazzák a diszkrimináció különböző fajtáinak (közvetlen diszkrimináció, közvetett diszkrimináció, zaklatás, megtorlás) definícióit, és rendelkeznek a diszkriminációs jogérvényesítéshez kapcsolódó egyéb jogintézményekről is (pl. megosztott bizonyítási teher, civil szervezetek képviseleti joga). Az uniós szabályok előírják azt is, hogy milyen körben kell az egyenlő bánásmód követelményét megtartani, a szexuális orientáción alapuló hátrányos megkülönböztetés tilalmának a Foglalkoztatási irányelv szerint elsősorban a foglalkoztatás terén kell érvényesülnie.

Az Európai Unió tagállamainak kötelessége a direktívák minimum követelményeit átültetni nemzeti szabályozásaikba. A hazánkban hatályban lévő Ebktv. is ezen irányelvek követelményeit ültette át a magyar jogba. Az egyes országok szabályai az irányelvek által meghatározottnál szélesebb körben is előírhatják a hátrányos megkülönböztetés tilalmát. Az Ebktv. hatálya is jóval szélesebb az irányelvekéénél, hiszen a fentiekén kívül még számos tulajdonság tekintetében tiltja a diszkriminációt (pl. egészségi állapot, családi állapot, vagyoni helyzet) mind a foglalkoztatás, mind az egyéb jelentős területek (szociális szféra, oktatás, lakhatás, áruk forgalma, szolgáltatások igénybevétele) tekintetében.

* A szexuális orientáción alapuló diszkriminációra a 2000/78/EC számú ún. Foglalkoztatási irányelv vonatkozik.

AZ EGYENLŐ BÁNÁSMÓDÓRÓL SZÓLÓ TÖRVÉNYRŐL (EBKTV.)

Az Ebktv.-t 2003. december 18-án hirdették ki, és 2004. január 27. napján lépett hatályba. A törvényalkotókat három szakmai elvárás vezérelte: az Európai Unió jogalkotási elvárásai, a magyar Alkotmánybíróság gyakorlata és az egységes antidiszkriminációs szabályozás igénye. Az új jogszabály e követelmények figyelembe vételével igyekszik törvényi védelmet nyújtani a hátrányos megkülönböztetéssel szemben. A törvény nyomán a diszkriminációs panaszok kivizsgálására jött létre különálló, országos hatáskörű közigazgatási szervként az **Egyenlő Bánásmód Hatóság**.

A DISZKRIMINÁCIÓ TÖRVÉNYI MEGHATÁROZÁSA (DEFINÍCIÓJA)

Az Ebktv. – az Európai Unió elvárásának megfelelően – pontosan meghatározza, mit tekint diszkriminációnak.

Közvetlen hátrányos megkülönböztetésnek minősül az olyan rendelkezés, amelynek eredményeként egy személy vagy csoport valós vagy vélt *neme, faji hovatartozása, bőrszíne, nemzetisége, nemzeti vagy etnikai kisebbséghez való tartozása, anyanyelve, fogyatéksága, egészségi állapota, vallási vagy világnézeti meggyőződése, politikai vagy más véleménye, családi állapota, anyasága (terhessége) vagy apasága, szexuális irányultsága, nemi identitása, életkora, társadalmi származása, vagyoni helyzete, foglalkoztatási jogviszonyának vagy munkavégzésre irányuló egyéb jogviszonyának részmunkaidős jellege, illetve határozott időtartama, érdekképviselőhez való tartozása, egyéb helyzete, tulajdonsága vagy jellemzője (a továbbiakban együtt: védett tulajdonsága)* miatt részesül kedvezőtlenebb bánásmódban, mint amelyben más, összehasonlítható helyzetben levő személy vagy csoport részesül, részesült vagy részesülne.

Közvetlen hátrányos megkülönböztetésnek tekinthetjük az olyan eseteket, amikor pl. egy szórakozóhelyre nem engednek be roma származású, vagy színes-bőrű személyeket, vagy valakit nem alkal-

maznak az életkora, származása, neme, szexuális orientációja miatt egy munkahelyen.

Közvetett hátrányos megkülönböztetésnek minősül az a közvetlen hátrányos megkülönböztetésnek nem minősülő, látszólag az egyenlő bánásmód követelményének megfelelő rendelkezés, amely a védett tulajdonságokkal rendelkező egyes személyeket vagy csoportokat lényegesen nagyobb arányban hátrányosabb helyzetbe hoz, mint amelyben más, összehasonlítható helyzetben lévő személy vagy csoport volt, van, vagy lenne.

Közvetett hátrányos megkülönböztetés akkor állapítható meg, ha van egy látszólag semleges rendelkezés, amelynek azonban a hatása egy személlyel vagy csoporttal szemben diszkriminatív, azaz más személyhez vagy csoporthoz képest – a védett tulajdonsággal rendelkező személy vagy csoport – lényegesen nagyobb arányban kerül hátrányba. Közvetett hátrányos megkülönböztetés pl. az, amikor egy munkahelyen a részmunkaidőben dolgozók kimaradnak bizonyos juttatásokból, feltéve, hogy a részmunkaidősök között arányaiban magasabb pl. a nők – mint védett csoport – aránya.

Ahhoz, hogy hátrányos megkülönböztetésről beszélhessünk, mindkét fenti esetben szükség van egy *védett tulajdonsággal* rendelkező személyre, egy *összehasonlítható helyzetben lévő* másik olyan személyre, aki nem rendelkezik ezzel a védett tulajdonsággal, és valamely *hátrányra*, amely a védett tulajdonsággal rendelkező személyt a másikkal képest éri, vagy – az azonos feltételek bekövetkezésekor – érné, vagy érne fogja.

Zaklatásnak minősül az az emberi méltóságot sértő, szexuális vagy egyéb természetű magatartás, amely az érintett személynek védett tulajdonságával függ össze, és célja vagy hatása valamely személlyel szemben megfélemlítő, ellenséges, megalázó, megszégyenítő vagy támadó környezet kialakítása.

A köznapi jelentéssel szemben nem csupán szexuális zaklatás létezik. A zaklatás lényege: a védett tulajdonsággal rendelkező személy „ellehetetlenítése” a környezetében. Ha pl. egy munkahelyen az eltérő szexuális orientációjú munkavállaló jelenlétében a kollégák folyama-

tosan melegekkel kapcsolatos gúnyolódó, sértő megjegyzéseket tesznek, és ez ellen a főnök sem lép fel, zaklatásról beszélhetünk. Ilyen esetben egyébként a zaklatás áldozatának a munkáltatóhoz kell fordulnia, ugyanis egy esetleges jogi eljárás során ő felel a munkahelyen történt jogsértésekért.

Jogellenes elkülönítésnek minősül az a rendelkezés, amely a védett tulajdonságai alapján egyes személyeket vagy személyek csoportját a velük összehasonlítható helyzetben lévő személyektől vagy személyek csoportjától – anélkül, hogy azt törvény kifejezetten megengedné – elkülönít.

Abban az esetben, ha pl. egy településen a hátrányos helyzetű ill. roma gyerekeket nem roma társaiktól elkülönítetten, külön iskolában vagy osztályban tanítják, jogellenes elkülönítésről (szegregációról) beszélünk. Ugyanígy, ha pl. egy egészségügyi intézményben a HIV/AIDS fertőzött beteget indokolatlanul elkülönítik betegségé miatt, jogsértésről beszélhetünk.

Megtorlásnak minősül az a magatartás, amely az egyenlő bánásmód követelményének megsértése miatt kifogást emelő, eljárást indító vagy az eljárásban közreműködő személlyel szemben ezzel összefüggésben jogsérelemet okoz, jogsérelem okozására irányul vagy azzal fenyeget.

Abban az esetben, ha pl. egy munkavállaló panaszt tesz amiatt, hogy őt munkahelyén hátrányos megkülönböztetés vagy zaklatás éri, majd ezt követően áthelyezik egy rosszabb beosztásba, vagy ki marad a prémiumból, megtorlásról beszélhetünk. Megtorlás az is, ha a példánkban szereplő munkavállaló mellett tanúskodó kollégát az eljárást követően hasonló hátrányok érik az adott munkahelyen.

A VÉDETT CSOPORTOK

Az Ebkvt. az ún. védett tulajdonsággal rendelkező embereket vagy ezek csoportjait (védett csoportok) igyekszik megóvni a hátrányos megkülönböztetéstől.

A védett tulajdonság alapjai a következő tulajdonságok lehetnek:

nem

A nem szerinti diszkrimináció akár nőket, akár férfiakat is érhet, lényegesen gyakoribb azonban a nők hátrányos megkülönböztetése.

faj, bőrszín, nemzetiség, nemzeti vagy etnikai kisebbséghez való tartozás

A törvény által használt – részben egymást átfedő – kifejezések lényegében a biológiai származás szerinti és a szocio-kulturális értelemben vett kisebbségek elleni hátrányos megkülönböztetés tilalmazására irányul. A **faji** megkülönböztetés valamennyi formájának kiküszöböléséről New Yorkban 1965. december 21-én elfogadott nemzetközi egyezmény szerint: „a ‘faji megkülönböztetés’ kifejezés minden olyan különbségtételt, kizárást, megszorítást vagy előnyben részesítést jelent, amelynek alapja a *faj, a szín, a leszármazás, a nemzetiségi vagy etnikai származás*, és amelynek célja vagy eredménye politikai, gazdasági, társadalmi, kulturális téren vagy a közélet bármely más terén az emberi jogok és alapvető szabadságjogok elismerésének, egyenrangú élvezetének vagy gyakorlásának megsemmisítése vagy csorbitása.”

A **bőrszín** az adott populációra jellemző szemmel látható tulajdonságok egyik legmeghatározóbb vonása: egy közösségben a megszokotthoz képest eltérő bőrszín valamely kisebbséghez való vélt vagy valós tartozásra utal.

A kisebbségi törvény fogalom meghatározása értelmében a **magyarországi nemzeti és etnikai kisebbségek** a következők: bolgár, cigány (romani, illetve beás), görög, horvát, lengyel, német, örmény, román, ruszin, szerb, szlovák, szlovén, ukrán kisebbség.

A nemzetiség az anyaországgal rendelkező kisebbség, míg etnikai kisebbségnek szokás tekinteni az anyaország nélküli népcsoportokat. A hátrányos megkülönböztetés alapja nem csak a valós, de a vélt származás is lehet.

nemzetiség

Ez a fogalom azokra a személyekre vonatkozik, akik olyan nemzeti alapú kisebbséghez tartoznak, amely nem tartozik a kisebbségi törvényben felsorolt nemzeti, etnikai kisebbségi csoportok közé.

anyanyelv

Az anyanyelv alapján történő hátrányos megkülönböztetés elleni védelem egyaránt vonatkozik a nemzeti és etnikai kisebbségek által használt nyelvekre, valamint az ilyenként el nem ismert más nyelvekre is.

fogyatékoság

A fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló törvény szerint fogyatékosnak azt tekinthetjük, aki érzékszervi – így különösen látás-, hallásszervi, mozgásszervi, értelmi – képességeit jelentős mértékben vagy egyáltalán nem birtokolja, illetőleg a kommunikációjában számottevően korlátozott és ez társadalmi életben való részvétele vonatkozásában számára tartós hátrányt jelent. A törvény nem pusztán a hátrányokozást tilalmazza, de kívánatosnak tartja az ilyen személyek – meghatározott körülmények közötti – előnyben részesítését is. Ily módon tehát diszkriminációnak kell minősítenünk azt is, ha a törvényben előírt határidőre egy középületben, vagy a közlekedésben nem történik meg az akadálymentesítés.

egészségi állapot

Előfordulhat, hogy egy személy fogyatékoságnak nem minősülő kedvezőtlen egészségi állapota miatt részesül hátrányos megkülönböztetésben anélkül, hogy erre a diszkriminációt elkövető fél ésszerű magyarázatot tudna adni. Ilyen esetek legtípusosabban a krónikus, vagy fertőző betegséggel küszködő emberekkel fordulhatnak elő, akik ezen állapotuk következtében esetleg olyan szolgáltatá-

soktól, vagy munkalehetőségtől eshetnek el, amelynek mindenki számára kockázatmentes igénybevételét, illetve elvégzését állapotuk lehetővé tenné.

vallási vagy világnézeti meggyőződés

Vallásról akkor beszélhetünk, ha a több követőt felvonultató meggyőződés központi eleme a hit egy felsőbb isteni hatalomban, míg a világnézeti meggyőződés lehet egy személy sajátja is, kritériuma, hogy egy leírható, konkrét rendszert alkosson. A vallási, illetve világnézeti meggyőződés a munkahelyen például nem csak diszkriminációnak, de zaklatásnak is alapjául szolgálhat, ha valaki a hívó (vagy éppen nem hívó) sértettet meggyőződésével kapcsolatban állandóan gunyoros, megalázó megjegyzésekkel illeti.

politikai vagy más vélemény

Demokráciában alapvető tétel, hogy politikai vagy más véleménye kimondása miatt senkit se érhessen hátrány, sem a foglalkoztatás, sem a közigazgatási vagy bírósági eljárások terén, vagy bármilyen más tekintetben.

családi állapot

A felsorolás e pontja biztosítja azt, hogy senkit se lehessen ésszerű indok nélkül hátrányosan megkülönböztetni pusztán családi állapota miatt. Védett tulajdonságként ismerhető el tehát adott esetben a házasság vagy éppen az élettársi viszony, de ugyanígy az is, ha valaki egyedülálló.

anyaság (terhesség) vagy apaság

A felsorolás e pontja biztosítja azt, hogy senkit se lehessen ésszerű indok nélkül hátrányosan megkülönböztetni pusztán azért, mert gyermeket vár, vagy gyermeket nevel.

szexuális irányultság

A szexuális orientáció, legyen az bármilyen is, azaz a másik nemhez vonzódó (heteroszexuális), saját neméhez vonzódó (homoszexuális)

vagy mindkét nemhez vonzódó (biszexuális), az emberi személyiség, az emberi méltóság lényegi vonásának tekinthető. A homoszexuálisok köznyelvi, számukra általában nem sértő, korrekt megnevezése: melegek.

nemi identitás

A nemi identitás: egy személy önértékelése és önazonosság-tudata nőként illetve férfiként. Egyszerűbben: nemi önazonosság-tudat. A biológiai nemüktől eltérő nemi tudatú személyek a transzsexuálisok, számukra is elfogadható és köznyelvinek minősíthető, korrekt megnevezésük: transznemű személyek.

A szexuális orientáció és nemi identitás alapján egy csoportba tartozó személyeket szokás LGBT személyeknek is nevezni (leszbikus, meleg, biszexuális és transznemű emberek).

életkor

Az életkor mint a diszkrimináció alapjául szolgáló tulajdonság nem csak az idősebb korosztály hátrányos megkülönböztetésére utalhat, érintheti a fiatalabb korosztályokat is. Nagy számban fordul elő, legjellemzőbb talán a foglalkoztatás, valamint a szolgáltatásnyújtás területén elkövetett kor szerinti diszkrimináció. Minden esetben körültekintően kell megvizsgálni az ügy összes körülményét, hiszen az életkor szerinti diszkriminációnak nincs pontosan definiált határa, noha például a foglalkoztatás területén szokás az 50 év feletti kizárólagos helyzetéről beszélni. Általánosságban elmondható, hogy egyszerű statisztikai módszerekkel többnyire jól feltárható az olyan diszkrimináció, amikor egy munkáltatónál minden korosztály képviselve van, ám túlnyomórészt az idősebbek, vagy éppen a fiatalabbak kerülnek hátrányosabb helyzetbe.

társadalmi származás

Esetenként előfordulhat, hogy valakit az alapján különböztetnek meg hátrányosan, hogy az illető mely társadalmi csoporthoz, réteghez tartozik.

vagyoni helyzet

E tulajdonság sok esetben összefügg a társadalmi származással, így érdemes minden ilyen ügyben együtt vizsgálni a sértett családi körülményeit és hátterét, szociális helyzetét és rászorultságát, valamint jövedelmi és vagyoni körülményeit. A hátrányos helyzetet teremtő társadalmi származás sok esetben együtt jár a nemzeti vagy etnikai kisebbséghez tartozással, így halmozottan hátrányos helyzetet eredményez.

foglalkoztatási jogviszonynak vagy munkavégzésre irányuló egyéb jogviszonyának részmunkaidős jellege, illetve határozott időtartama

A részmunkaidőben, vagy határozott időtartamú szerződéssel foglalkoztatottakat a munkáltatók sok esetben ésszerű indok nélkül pusztán e státusukra hivatkozással részesítik a teljes munkaidőben, határozatlan időtartamú szerződéssel foglalkoztatottakhoz képest hátrányosabb elbánásban, ami a törvény értelmében közvetlen diszkriminációt valósít meg. Ugyanakkor a közvetett diszkrimináció állapítható meg akkor, ha az intézkedés látszólag indokolt és mindenkit egyenlően érint, ám – amint az jellemzőnek tekinthető – a részmunkaidőben foglalkoztatottak között jelentős többségben vannak a nők, így őket a rendelkezés aránytalanul súlyosabban érinti.

érdekképviselőhez való tartozás

E tulajdonság megemlítésével a törvény elsősorban a szakszervezeti, üzemi tanácsi tagoknak, valamint a hátrányos helyzetűek érdekvédelmét ellátó civil szervezetek tagjainak és tisztségviselőinek kíván védelmet biztosítani.

egyéb helyzet, tulajdonság vagy jellemző

A törvény e rendelkezésével az Alkotmányhoz hasonlóan nyílt végűvé teszi a felsorolást, felismerve, hogy lehetetlen minden potenciálisan védelemre szoruló tulajdonság megemlítése. E pontot a gyakorlat töltheti meg tartalommal, új védett tulajdonságok elismerésével (pl. állampolgárság). Fontos ugyanakkor, hogy a felsorolás nyíltsága nem

jelenti azt, hogy bármi elismerhető lenne védett tulajdonságként, hiszen ez azt jelentené, hogy a világban mindenfajta különbségtétel bármilyen alapon jogszerűtlen lenne.

A **faji, nemzeti vagy etnikai** kisebbséghez tartozáson kívül a leggyakrabban diszkriminációnak kitétt csoportok: **a fogyatékosok, a (terhes, vagy kisgyermekes) nők, a melegek, leszbikusok** (az általánostól eltérő szexuális orientációjú személyek), **a szegények** (hátrányos vagyoni helyzetű és alacsonyabb társadalmi származású emberek), ill. munkaerő-piaci szempontból a **40 év feletti**ek. A bírósági, illetve hatósági gyakorlatban melegek (lmbt személyek) megkülönböztetése miatt Magyarországon nagyon kevés eljárás indult. A hazai diszkriminációs esetjog elsősorban faji, etnikai, életkor, fogyatékoság és kisebb mértékben a nemi alapú diszkrimináción alapul.

KINEK KELL BETARTANI AZ EBKTV. - T?

A törvény hatálya ad választ arra, hogy mely szervezeteknek vagy személyeknek, és milyen jogviszonyokban kell a jogszabályban foglalt előírásokat betartaniuk.

Az egyenlő bánásmód követelményét

- a) a magyar állam,
- b) a helyi és kisebbségi önkormányzatok, ezek szervei,
- c) a hatósági jogkört gyakorló szervezetek (különböző hatóságok, hivatalok, minisztériumok);
- d) a fegyveres erők és a rendvédelmi szervek (pl. rendőrség, vám- és pénzügyőrség);
- e) a közalapítványok, a köztisztviselők,
- f) a közszolgáltatást végző szervezetek, (különösen a villamosenergia-, gáz-, hő-, víz-, szennyvíz- és hulladékkezelési, köztisztasági, postai és távközlési szolgáltatás, továbbá a menetrend alapján közlekedő járművekkel végzett közforgalmú személyszállítás);
- g) oktatási intézmények (iskola, óvoda, egyetem, főiskola);
- h) a szociális, gyermekvédelmi gondoskodást, valamint gyermekjóléti szolgáltatást nyújtó személyek és intézmények,
- i) a muzeális intézmények, a könyvtárak, a közművelődési intézmények,

- j) az önkéntes kölcsönös biztosítópénztárak, a magánnyugdíj pénztárak,
 - k) az egészségügyi ellátást nyújtó szolgáltatók (kórházak, egészségházak, rendelőintézetek, háziorvos),
 - l) a pártok, valamint
 - m) egyéb költségvetési szervek
- jogviszonyaik létesítése során, jogviszonyaikban, eljárásaik és intézkedéseik során kötelesek megtartani.

Összefoglalóan elmondható tehát, hogy minden állami, önkormányzati szervnek, intézménynek be kell tartania a jogszabályt, illetve mindazoknak, akik

- a) előre meg nem határozott személyek számára szerződés kötésére ajánlatot tesznek, vagy ajánlattételre felhívnak (pl. nyilvános hirdetést tesznek közzé, bármely témában. Pl. lakás kiadás, autó adás-vétel stb.);
- b) akik az ügyfélforgalom számára nyitva álló helyiségben szolgáltatást nyújtanak, vagy árut forgalmaznak (pl. üzlet, vendéglátóipari egység, szórakozóhely, diszkó);
- c) az állami támogatás felhasználása során létrejövő jogviszonyai tekintetében az állami támogatásban részesülő egyéni vállalkozóknak, jogi személyeknek, illetve jogi személyiséggel nem rendelkező szervezeteknek;
- d) valamennyi munkáltatónak a foglalkoztatási jogviszony, az utasításadásra jogosult személynek a munkavégzésre irányuló egyéb jogviszony, illetve az ezekkel közvetlenül összefüggő jogviszonyok tekintetében (azaz bármely munkavégzésre irányuló jogviszonyban).

A törvény hatálya nem terjed ki

- a) a családjogi jogviszonyokra,
- b) a hozzátartozók közötti jogviszonyokra,
- c) az egyházi jogi személyeknek az egyházak hitéleti tevékenységével közvetlenül összefüggő jogviszonyaira.

Ezen túlmenően nem terjed ki a jogszabály hatálya a társadalmi szervezetek, a jogi személyek, valamint a jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetek tagjai közötti, a tagsággal összefüggő

jogviszonyokra, ide nem értve a tagsági jogviszony létesítését és megszüntetését.

III. ELJÁRÁSI LEHETŐSÉGEK AZ EGYENLŐ BÁNÁSMÓD MEGSÉRTÉSE ESETÉN

Amennyiben valakit a korábban felsorolt védett tulajdonságok valamelyike miatt hátrányos megkülönböztetés ért, a következő jogorvoslati lehetőségek állnak rendelkezésére:

- személyiségi jogi per,
- munkaügyi per,
- Egyenlő Bánásmód Hatóság eljárása,
- fogyasztóvédelmi, munkaügyi vagy szabálysértési hatóságok eljárása.

A személyiségi jogi per lefolytatására bármely, az egyenlő bánásmód követelményét sértő esetben van lehetőség. Az eljárásra a jogsértő személy lakóhelye (székhelye) szerint illetékes megyei (fővárosi) bíróság illetékes. Az eljárás során a felperes a következő kérelmeket terjesztheti elő:

- követelheti a jogsértés megtörténtének bírósági megállapítását;
- követelheti a jogsértés abbahagyását és a jogsértő eltiltását a további jogsértéstől;
- követelheti, hogy a jogsértő nyilatkozattal vagy más megfelelő módon adjon elégtételt (pl. kérjen bocsánatot), és hogy szükség esetén a jogsértő részéről vagy költségén az elégtételnek megfelelő nyilvánosságot biztosítsanak;
- követelheti a sérelmes helyzet megszüntetését, a jogsértést megelőző állapot helyreállítását a jogsértő részéről vagy költségén, továbbá a jogsértéssel előállott dolog megsemmisítését, illetőleg jogsértő mivoltától megfosztását;
- vagyoni és ún. nem vagyoni kártérítést* követelhet a polgári jogi felelősség szabályai szerint.

* A nem vagyoni kártérítés a személyiség társadalmi élete lehetőségeinek korlátozódását okozó, jobbra lelki károk, sérelmek kompenzálására alkalmas.

Ha a kártérítés címén megítélhető összeg nem áll arányban a felróható magatartás súlyosságával, a bíróság a jogsértőre közérdekű célra fordítható bírságot is kiszabhat.

Az egyenlő bánásmód megsértése miatt a bíróságok által megítélt **kártérítés összege** az utóbbi évek, elsősorban etnikai diszkrimináció miatt indított eljárások tapasztalatai szerint 100 000 - 500 000 forint között mozog. A személyiségi jogi perek **időtartama** hozzávetőlegesen 1-3 év. A per megindításához illetéket fizetni nem kell, az eljárás költségeit (illeték, ügyvédi költség) a pereszes fél fizeti. A rossz anyagi körülmények között élő személyek kérvényezhetnek **költségmentességet** a bíróságtól, ehhez egy adatlapot kell kitölteniük. Arra is van mód, hogy ún. **pártfogó ügyvéd** kirendelését kérje a peres fél.

Munkaügyi per akkor indítható, ha a hátrányos megkülönböztetés a munkaviszonnyal (foglalkoztatási jogviszonnyal, így pl. közalkalmazotti, köztisztviselői viszonnyal, igazságügyi szolgálati viszonnyal) annak létesítésével, megszüntetésével, az azzal kapcsolatos továbbképzéssel összefüggésben történik meg, továbbá ha az azt megelőző eljárásban fordul elő. Amennyiben a hátrányos megkülönböztetés következtében jogellenes munkaviszony megszüntetésre került sor, a munkavállaló kérheti a korábbi munkakörébe történő visszahelyezését, ha erre nem tart igényt a bíróság 2-12 havi munkabérnek megfelelő kártérítés megfizetésére kötelezi a munkáltatót, ezen túlmenően meg kell téríteni a munkavállaló elmaradt munkabérét.

Az igényt érvényesítőnek sem előzetesen, sem utólag nem kell megfizetnie vagy előlegeznie illetékköltséget vagy szakértői díjat. Mindkét pertípusban a pereszes félnek meg kell fizetnie az ellenérdekű fél jogi képviselőjének a munkadíját, tekintet nélkül arra, hogy egyébként milyen költségkedvezményben részesült.

IV. AZ EGYENLŐ BÁNÁSMÓD HATÓSÁG ÉS ELJÁRÁSA

A Hatóság a hátrányos megkülönböztetés kivizsgálására szakosodott független, országos hatáskörű közigazgatási szerv. Székhelye:

1024 Budapest, Margit körút 85.

Telefon: 06-1-336-7843, 336-7851, Fax: 336-7445

Postafiók: Pf. 672. Budapest 1539.

E-mail: ebh@egyenlobanasmod.hu

www.egyenlobanasmod.hu, www.antidiszko.hu

A Hatóság előtt **bárki eljárást kezdeményezhet**, aki úgy gondolja, hogy sérül az egyenlő bánásmódhoz való joga, azaz megítélése szerint olyan cselekményt követtek el ellene, amely megfelel az előző fejezetben leírt tényállásoknak.

HOGYAN KERESSÜK MEG PANASZUNKKAL A HATÓSÁGOT?

A Hatóságot egy egyszerű, levél formájában írt beadvánnyal (kérelemmel) érdemes megkeresni. **A kérelemben fel kell tüntetni**

- a panaszos (kérelmező) és a bepanaszolt (kérelmezett) nevét, lakóhelyét, székhelyét,
- ismertetni kell kellő részletességgel a történetet,
- meg kell jelölni, hogy miért tartja a kérelmező a történetet diszkriminatívnak,
- nyilatkozni kell, hogy az adott ügyben van-e bírósági eljárás folyamatban,
- kérni kell, hogy a hatóság hozzon döntést az ügyben.

A kérelmet célszerű **ajánlott levélben** postára adni, és egy példányát megtartani. A kérelmet **tartalma alapján** kell elbírálni, nem adhat okot az elutasításra az, hogy esetleg szakszerűtlen vagy egyszerű szóhasználatlal írták. Célszerű, ha már a beadványban **hivatkozunk azokra a bizonyítékokra**, amelyek alátámaszthatják

az általunk elmondottakat: kérhetjük **tanúk** meghallgatását, ebben az esetben segíthet, ha a pontos név mellett a tanú címét is megjelöljük.

A HATÓSÁG ELJÁRÁSÁRA VONATKOZÓ SZABÁLYOK

- Amennyiben hiányos a beadvány, a Hatóság a kérelmet előterjesztő személyt (kérelmező) a **hiányok pótlására** szólítja fel, azok pontos megjelölése és megfelelő határidő biztosítása mellett;
- **tárgyalást tart**, amelyen meghallgatja a kérelmezőt és a bepanaszolt személyt (a kérelmezettet);
- indokolt esetben a **feleket szembesíti**;
- amennyiben a tényállás felderítése érdekében erre szükség van, **bizonyítást folytat le**, amelynek keretében **tanúkat hallgathat meg**, szemlét és bizonyítási kísérletet tarthat, okiratokat szerezhet be, helyiségekbe léphet be, szakértőt rendelhet ki;
- az eljárás befejezése után **érdemi döntést hoz**, amelyben vagy megállapítja a jogsértést, vagy elutasítja a kérelmet.

A Hatóság a **tárgyalás megtartását mellőzheti**, ha a kérelem nyilvánvalóan alaptalan, az ügy ténybeli és jogi megítélése egyszerű és annak eldöntésére az iratok alapján mód van, a tárgyalás megtartása aránytalan nehézséggel jár, a kérelmező érdekeit sérti, vagy azt a kérelmező kifejezetten kéri.

Bár a kérelmet a Hatóság budapesti címén lehet levélben vagy személyesen előterjeszteni, a tárgyalásokat mindig **a kérelmező lakóhelyén**, vagy a lakóhelyéhez legközelebb eső, arra alkalmas település polgármesteri hivatalában kell megtartani. Amennyiben ez aránytalan nehézséggel vagy az eljárás elhúzódásával járna, a meghallgatandó személyeket a hatóság – a megjelenéssel járó költségek megtérítése mellett – székhelyére is idézheti. A Hatóság előtti eljárás **költségmentes**, tehát sem illetéket, sem esetleges szakértői költséget nem kell viselnie vagy előlegeznie a kérelmezőnek még akkor sem, ha a kérelmet a Hatóság elutasítaná.

Ez utóbbi esetben azonban az ellenérdekű fél jogi képviselőjének a munkadíját eljárásai költség címén utólag meg kell térítenie, amennyiben eljárása nyilvánvalóan rosszhiszemű volt. A Hatóság előtti eljárásban a kérelmező meghatalmazottal is képviseltetheti magát. Meghatalmazott bárki lehet, de célszerű, ha ezzel **ügyvédet, kisebbségi önkormányzatot vagy jogvédelemmel foglalkozó társadalmi vagy érdekvédelmi szervezetet** bíznak meg.

ELINTÉZÉSI HATÁRIDŐK

A Hatóság határozatát a kérelem beérkezésétől számított **75 napon belül**, kiskorú kérelmező esetén pedig 45 napon belül hozza meg. A Hatóság az eljárás lefolytatását követően határozatot hoz, amelyet indokolással lát el. A határozat lehet a kérelemnek helyt adó vagy azt elutasító döntés.

Ha a hatóság megállapította az Ebktv.-ben foglalt, az egyenlő bánásmód követelményét biztosító rendelkezések megsértését:

- elrendelheti a jogsértő állapot megszüntetését,
- megtilthatja a jogsértő magatartás jövőbeni tanúsítását,
- elrendelheti a jogsértést megállapító jogerős határozatának nyilvános közzétételét,
- bírságot szabhat ki, amelynek összege 50 000 - 6 000 000 forintig terjedhet attól függően, mennyire volt súlyos a jogsértés.

Az Egyenlő Bánásmód Hatóság előtt **kártérítési igény nem érvényesíthető**, ezzel kapcsolatban igényt csak polgári vagy munkaügyi bíróság előtt lehet előterjeszteni.

JOGORVOSLAT

A határozatot annak kézbesítését követő 30 napon belül a Fővárosi Bíróság előtt keresettel (közigazgatási perrel) lehet megtámadni, amennyiben annak tartalmával vagy megállapításaival a fél nem ért egyet. A bíróság pusztán azt vizsgálja, hogy a Hatóság eljárása során betartotta-e a reá vonatkozó jogszabályokat, ennek eredményeként a keresetet elutasítja, vagy a Hatóság határozatát hatályon kívül helyezi,

és a közigazgatási szervet új eljárás lefolytatására kötelezi. Ez utóbbi esetben a Hatóságnak az eljárást meg kell ismételnie.

KÖZÉRDEKŰ IGÉNYÉRVÉNYESÍTÉS

Az Ebkvtv. lehetőséget ad arra, hogy abban az esetben, ha sérül az egyenlő bánásmód követelménye, vagy ennek a veszélye áll fenn, ugyanakkor a diszkrimináció nem egy konkrét személyt, hanem egy számszerűleg pontosan meg nem határozható nagyobb csoportot ér, eljárást kezdeményezzenek bíróság vagy az Egyenlő Bánásmód Hatóság előtt a diszkrimináció által sújtott védett csoportok védelmét ellátni hivatott **társadalmi és érdekképviseleti szervezetek is.**

Az első magyarországi közérdekű igényérvényesítési pert a Háttér Társaság a Melegekért egyesület indította a Károli Gáspár Református Egyetem ellen amiatt, mert a nem heteroszexuális jelentkezőket eleve kizárta a felsőfokú teológus képzéséből. Habár a pert a szervezet elveszítette, a Legfelsőbb Bíróság a végső döntésében számos olyan kérdéssel foglalkozott, amely meghatározó jelentőségű a hátrányos megkülönböztetés elleni küzdelem jövője tekintetében. Itt szögezte le először magyar bíróság, hogy a szexuális orientáció is az emberi személyiség lényegi vonásának tekinthető, továbbá a jogsérelem elvont veszélye is megalapozhatja a közérdekű igényérvényesítés alkalmazását.

KÉPVISELET

Mind a bíróság, mind a Hatóság előtt a sérelmet elszenvedett félt nem csak ügyvéd, de társadalmi és érdekképviseleti szervezet is képviselheti!

KI, MIT BIZONYÍT?

Mind a bíróság, mind a Hatóság előtt indított eljárásra igaz, hogy a feleket ún. **megosztott bizonyítási kötelezettség** terheli.

A jogsérelmet szenvedett félnek vagy a közérdekű igényérvényesítésre jogosultnak azt kell valószínűsítene, hogy

- a jogsérelmet szenvedő személyt vagy csoportot **hátrány érte**, vagy – közérdekű igényérvényesítés esetén – ennek közvetlen veszélye fenyeget,
- jogsérelmet szenvedő személy vagy csoport a jogsértéskor – ténylegesen vagy a jogsértő feltételezése szerint – **rendelkezett valamely, a törvényben meghatározott védett tulajdonsággal.**

A fentiek valószínűsítése esetén **a másik felet terheli annak bizonyítása**, hogy

- a jogsérelmet szenvedett fél vagy a közérdekű igényérvényesítésre jogosult által valószínűsített körülmények nem álltak fenn,
- az egyenlő bánásmód követelményét megtartotta, illetve az adott jogviszony tekintetében nem volt köteles megtartani azt.

MILYEN ELJÁRÁST ÉRDEMES INDÍTANI?

Bírósági eljárást abban az esetben célszerű indítani, ha a sérelmet elszenvedett fél szeretne kártérítést is követelni. A peres eljárás hátránya, hogy legalább 2-3 évig tart, míg jogerős döntés születik az ügyben.

Az **Egyenlő Bánásmód Hatóság** előtt abban az esetben érdemes eljárást kezdeményezni, ha valaki rövid időn belül szeretné az ügyét megvizsgáltatni. A Hatóság eljárásának hátránya, hogy kártérítést nem lehet kérni, a jogsértővel szemben kiszabott bírság az állam kasszájába folyik be.

Fogyasztóvédelmi Felügyelőséghez lehet fordulni abban az esetben, ha valamilyen közszolgáltatás (vendéglátás, kereskedelem, stb.) során történik diszkrimináció, ill. Munkaügyi Felügyelőségnél is lehet eljárást kezdeményezni, ha a munka világában éri valakit hátrányos megkülönböztetés. A felügyelőségek eljárásai a bírósági eljárásnál gyorsabbak, ugyanakkor nem olyan professzionálisak, mint az Egyenlő Bánásmód Hatóság eljárása. Kártérítés a felügyelőségek előtt sem kérhető.

Párhuzamosan bíróság és valamely hatóság előtt **eljárás nem folytatható**, ugyanakkor arra van lehetőség, hogy miután az Egyenlő Bánásmód Hatóság megállapította a diszkrimináció tényét, a sérelmet elszenvedett fél bíróság előtt kártérítést is követeljen.

KÉRELEM MINTA

Tisztelt Hatóság!

Alulírott XY (név, cím) a következőket kívánom előadni.

.....(pontos dátum) napján (pontos cím) településen XY cég/intézmény/szervezet (a bepanaszolt pontos neve, címe, székhelye) velem szemben megsértette az egyenlő bánásmód követelményét. A diszkrimináció alapja (megjelölni a védett csoportot, amely alapján a kérelmezőt hátrányos megkülönböztetés érte) csoporthoz való tartozásom volt.

Az események a következőképpen történtek: (részletesen, időrendi sorrendben, pontos dátumokat, címeket és neveket megjelölve előadni a történeteket).

A fenti események álláspontom szerint azért diszkriminatívak velem szemben, mert (megjelölni pontosan, hogy álláspontunk szerint a bepanaszolt eljárása miért diszkriminatív véleményünk szerint).

A fenti események miatt engem a következő hátrányok értek (megjelölni, milyen hátrányt szenvedtem el: pl. nem vettem fel egy munkahelyre, nem szolgáltak ki egy nyilvános helyen, megaláztak, emberi méltóságomban megsértettek, stb.)

A fenti események megtörténtével kapcsolatban a következő bizonyítékok állnak rendelkezésemre (pl. munkaügyi diszkrimináció esetén az újság, amiben a hirdetés megjelent, telefon híváslista arról, hogy kapcsolatban álltunk a bepanaszolttal, egyéb okiratok, tárgyi bizonyítékok, fényképek, stb.).

A fenti események megtörténtével kapcsolatosan kérem tanúként meghallgatni XY-t (pontos név, idézhető cím), aki arról tud nyilatkozni, hogy (megjelölni, hogy az illető tanú mire vonatkozóan tud majd nyilatkozni, miről van ismerete).

Ezúton nyilatkozom arról, hogy ügyemben bírósági eljárás folyamatban nincs, kérem a Hatóságot, hogy hozzon határozatot az ügyben.

Dátum

Tisztelettel: XY

MEGHATALMAZÁS MINTA

Alulírott XY (név, cím) ezúton meghatalmazom az

XY Egyesületet/Alapítványt/Szervezetet (pontos név, székhely) vagy dr. XY ügyvédet (pontos név, cím),

hogy engem az egyenlő bánásmód megsértése miatt

az XY cég/intézmény/stb. ellen indított eljárásban az Egyenlő Bánásmód Hatóság előtt képviseljen.

Dátum

Meghatalmazó

Meghatalmazott

Tanú 1.

Tanú 2.

V. EMBERI JOGI SZERVEZETEK

Szexuális orientációval kapcsolatos jogvédelem:

Háttér Társaság a Melegekért

www.hatter.hu

E-mail: hatter@hatter.hu

Tel.: 06-1-329-3380

1554 Budapest, Pf. 50.

Patriarchátust Ellenzők Társasága

<http://patent.org.hu/>

E-mail: jog@patent.org.hu

Tel.: 06-70-529-5676 (szerda: 16-18 h)

Hazai nemzeti, etnikai kisebbségek jogvédelme olyan esetben, ha valakit nemzeti, etnikai hovatartozása miatt ér sérelem:

Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Jogvédő Iroda (NEKI)

www.neki.hu

E-mail: info@neki.hu

Tel: 06-1-303-8973 vagy 06-1-314-4998

1447 Budapest, Pf. 510.

Roma Polgárjogi Alapítvány (RPA)

E-mail: rpa@chello.hu

Tel.: 06-1-352-4502

1078 Budapest, Nefelejcs u. 39.

Roma Parlament Konfliktusmegelőző és Jogvédő Irodája

E-mail: roma.parlament@chello.hu

Hazánkban élő külföldiek, menekültek jogvédelme:

Magyar Helsinki Bizottság

www.helsinki.hu

E-mail: helsinki@mail.datanet.hu

Tel.: 06-1-321-4323 vagy 06-1-321-4141

1242 Budapest, Pf. 317.

Menedék Migránsokat Segítő Egyesület

www.menedek.hu

E-mail: menedek@menedek.hu

Tel.: 06-1-322-1502 vagy 06-1-344-6224

1077 Budapest, Jósika u. 2.

Egészségi állapottal, pszichiátriai betegségekkel kapcsolatos jogvédelem:

Társaság a Szabadságjogokért (TASZ)

www.tasz.hu

E-mail: tasz@tasz.hu

Tel.: 06-1-209-0046 vagy 06-1-279-0755

1084 Budapest, Víg u. 28.

Értelmi Sérültek és Családjaik Jogvédő Egyesülete

E-mail: ecsjr@freemail.hu

Tel.: 06-30-509-8364

Fogyatékossgal élők jogvédelme:

Mozgáskorlátozottak Egyesületeinek

Országos Egyesülete (MEOSZ)

www.meosz.hu

E-mail: meosz@t-online.hu

Tel.: 06-1-388-5529, 388-2387, 388-2388, 454-1174, 454-1136

1032 Budapest, San Marco u. 76.

Magyar Vakok és Gyengénlátók Országos Szövetsége

www.mvgyosz.hu

E-mail: titkarsag@mvgyosz.hu

Tel.: 06-1-384-8440 vagy 06-1-384-5028

1146 Budapest, Hemina út 47.

Siket-vakok Országos Egyesülete

www.siketvak.hu

E-mail: svoe@freemail.hu

Tel.: 06-1-209-5829

1114 Budapest, Bartók Béla út 33.

Kiadja:

Háttér Társaság a Melegekért
1554 Budapest, Pf. 50
honlap: www.hatter.hu
e-mail: hatter@hatter.hu

